

Rémai Dániel József¹

Izrael titkosszolgálatainak leg híresebb műveletei

The Most Famous Operations of Israel's Secret Services

Izrael Állam titkosszolgálatai a világ egyik legzártabb és legréjtélyesebb nemzetbiztonsági rendszerét alkotják. A tanulmány célja az volt, hogy az izraeli titkosszolgálatok válogatott műveletei alapján betekintést nyújtson a szervezetek működésébe, feladatköreibe, fejlődésébe és az általuk alkalmazott módszerek fejlődésébe. Az elemzett esettanulmányok különféle műveleti típusokat ölelnek fel, beleértve a klasszikus hírszerzést, ipari kémkedést, célzott likvidálásokat, szabotázszt, túsmentést, valamint a legmodernebb technológiák mint a kiberműveletek alkalmazását.

A tanulmány részletesen tárgyalja a műveletekről elérhető és ellenőrizhető információkat, vizsgálja ezek eredményességét, hatását a szervezetekre, Izrael és a régió biztonságára. Az esettanulmányok mentén haladva nem titkolt cél, hogy rendszerbe foglaljuk az olvasó számára az izraeli nemzetbiztonsági szervek tevékenységét különböző elemzési dimenziók mentén, mint a földrajzi hatáskör, a műveletek típusai vagy a motiváció. Előbbiek mellett „szórakoztató” elemként építettünk be némi „popkulturális kitekintést”, amely az adott műveletek esetében ajánl könyveket, dokumentum- és fikciós filmfeldolgozásokat, törekedve az igazi kuriózumok felvonultatására.

Kulcsszavak: Izrael, esettanulmány, titkosszolgálati műveletek, film

The intelligence services of the State of Israel are forming one of the most secretive national security systems in the world. The aim of this study was to provide an insight into the operational site of the Israeli intelligence services, their functions, their evolution and the development of the methods they use, based on selected operations. The analysed case studies cover various types of operations, including classical intelligence, industrial espionage, targeted killing, sabotage, hostage rescue, as well as the use of new technologies such as cyber operations.

¹ Tanszékvezető, tanársegéd, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar; Nemzetbiztonsági Intézet; Terrorrelhárítási Tanszék, e-mail: Remai.DanielJozsef@uni-nke.hu

The paper discusses in detail the information available and verifiable about these operations, examining their effectiveness and impact on organisations, Israel and the security of the region. Moving along the case studies, its aim is to systematise the activities of Israeli national security agencies along different analytical dimensions, such as geographical scope, types of operations or motivation. In addition to the scientific part, a small ‘pop culture digest’ has been included as an element of ‘entertainment’, recommending books, documentaries and fictional film adaptations of the operations to highlight the real curiosities.

Keywords: *Israel, case study, secret service operations, movie*

Problémafelvetés

Titkosszolgálati műveletekről írni – már az elnevezésből kitalálható – nem könnyű feladat, hiszen ezek az akciók nem véletlenül „titkosak”. Izrael Állam – amely több mint nyolc évtizede a folyamatos fenyegetettség állapotában létezik, és amely a világ egyik legzártabb nemzetbiztonsági rendszerét üzemelteti – titkosszolgálati műveleteiről írni talán még nehezebb vállalkozás. Tovább nehezíti a feladatot, hogy az izraeli titkosszolgálati műveletek, a térség kiemelt jelentősége miatt nagy nemzetközi figyelmet kapnak, és az információmorzsák számos film, sorozat és regény alapját képezik. Az ilyen típusú izraeli akciókat talán az átlagosnál nagyobb mértékben veszik körbe a hiányos és pontatlan információk, valamint a titkosság, a megtévesztés, a dezinformáció és a legendák köde. Összességében izgalmas és érdekes, de nem könnyű feladat ezeket vizsgálni. De vajon lehetetlen küldetés?

Mi jelenti a legnagyobb kihívást az izraeli titkosszolgálati műveletek vizsgálata során? Egyrészt a rendelkezésre álló információk száma limitált, másrészt ezek az információk gyakran egymásnak ellentmondók vagy hiányosak, harmadrészt a szerző fejében mindig ott bujkál a gondolat, nem válik-e éppen maga is dezinformáció áldozatává, rosszabb esetben annak eszközévé. (Bízom benne, hogy e félmondat után ez a bizonytalanság az olvasó fejében is ott fog bujkálni és kritikus szemmel olvassa tovább a tanulmányt.) Ugyan az elmúlt évtizedekben kialakultak a civil kontroll alapvető elemei² (például a Kneszet ellenőrző bizottságai vagy az Állami Főellenőr hatásköre),³ amelyek segítségünkre lehetnének, de az izraeli titkosszolgálati rendszer viszonylag „ritkán” publikálja a részletes éves beszámolóit. A titkosszolgálati műveleteket taglaló jelentések, dokumentumok egyszerűen nem elérhetők, így nem olvashatjuk őket semmilyen módon, azaz nem is szolgálhatnak hivatkozási alapként. A memoárok, kötődjenek akár a Moszad volt igazgatóihoz,⁴ vagy visszaemlékezéseken alapuló tényfeltáró kötetek,⁵ sem feltétlenül tudják felfejteni a valóság minden szelétét, nem beszélve az olyan forrásokról, ahol a szerző elfogultságával is számolnunk kellene.⁶

² BITTON 2016.

³ The State Comptroller, lásd: www.mevaker.gov.il/En/Pages/default.aspx

⁴ HALEVY 2006.

⁵ BAR-JOSEPH 2017.

⁶ OSTROVSKY-HOY 1990; OSTROVSKY 1994.

Akkor mégis hogyan és miért kerülhetnek nyilvánosságra a titkosszolgálati műveletek részletei, hiszen ezek „titkosak”? Több forgatókönyv is létezik, amelyek közül a leggyakoribbak, ha (1) a művelet előkészítése vagy végrehajtása során valamilyen dekonspiráció, szabotázs, szivárogtatás, hiba vagy mulasztás következtében kiszivárognak az információk és lelepleződik a művelet. (2) Bizonyos műveletek esetében, amikor elegendő idő telt el ahhoz, hogy azok megismerése már ne veszélyeztesse az adott ország nemzetbiztonsági érdekeit, akkor a műveletekben részt vevők vagy a szolgálatok osztanak meg információkat a nyilvánossággal. (3) Olykor maguk a titkosszolgálatok hoznak nyilvánosságra részleteket, hogy demonstrálják sikereiket, eredményeiket. Ez utóbbi szcenárió alapvetően irányulhat az ellenség elrettentésére, és szolgálhat a szervezet hírnevének erősítésére a nemzetközi hírszerző és elhárító közösségen belül.

A fenti forgatókönyvekből ilyen forrásokból származó információk validálása és a tényellenőrzés azonban nemcsak összetett, de sokszor lehetetlen feladat: hiszen számos narratíva, vélemény és interpretáció létezik, gyakran eltérő visszaemlékezések és állásfoglalások kerülnek elő egy-egy művelet vonatkozásában. Ennek okán a vizsgált titkosszolgálati műveletek minden történeti elemének pontos rekonstrukciójára nem is vállalkozunk a jelen tanulmányban, hanem egy-egy vizsgált esettanulmány kapcsán törekszünk bemutatni a legfontosabb ismert és széles körben elfogadott információkat, akár eltérő megközelítéseket, kiemelt érdekességeket, és rávilágítani arra, hogy az adott nemzetbiztonsági művelet hogyan illeszkedett Izrael Állam kül- és biztonságpolitikai stratégiájához az adott történelmi időpillanatban, valamint milyen hatásai voltak mind a nemzetbiztonságra, mind a nemzetbiztonsági szervezetekre.

Összességében a tanulmány célja, hogy a legjelentősebb – ismert – műveleteket egységes szempontrendszer mentén ismertesse, és az információk alapján kategorizálja az izraeli titkosszolgálati műveletek fő típusait, ez alapján felskiccelve az izraeli titkosszolgálatok működésének történeti fejlődését.

Módszertan

A felvázolt cél eléréséhez a lehető legtöbb rendelkezésre álló információt felvontatjuk, akkor is, ha ezek egymásnak ellentmondanak, és reméljük, hogy legalább sikerül megkarcolnunk az igazság felszínét, ha nem is tudjuk feltárni azt teljes egészében.

A tanulmány tizenöt esettanulmány mentén próbálja meg felvázolni és ez alapján rendszerbe foglalni az izraeli titkosszolgálatok működésének fő irányait, a motivációkat, az akciók típusait. Az esettanulmányokat időrendben tekintjük át. Az események rövid leírása mellett – amely az alapvető információk mellett kitér az érdekesebb elemekre is – összegezzük a tapasztalatokat, megpróbáljuk levonni a tanulságokat, és megítélni a hatást a biztonság⁷ globális, regionális és nemzeti szintjén. Röviden megpróbáljuk megállapítani, hogy profitált ezekből Izrael Állam, vagy éppen hogyan nem. Végül pedig kitekintünk a könyvek és a filmek világára.

Bizonyos esetekben a legjobban hozzáférhető forrásokat – a tudományos körökben nem annyira elfogadott – „igaz történet alapján” felirattal kezdődő filmek vagy könyvek

⁷ TÁLAS [é. n.].

jelentik. Értelemszerűen ezeket komoly fenntartásokkal kell kezelni, ugyanakkor az izraeli nemzetbiztonsági műveletekről vagy azok nyilvános elemei alapján készült fikciós vagy dokumentarista filmek, sorozatok, könyvek száma – talán éppen a misztikum és a „kód” miatt – jelentős. A tudományos kutatás módszertanának források kiválasztására vonatkozó elvei azonban nem teszik lehetővé, hogy ezeket tényszerű forrásként felhasználjuk. Azonban vétek lenne kihagyni ezek említését az elemzésből, mert ha forrásként nem is, de kapcsolódó információként számos érdekességet nyújthatnak az érdeklődőknek: bizonyos esetekben viszonylag pontosan rekonstruálják az eseményeket, visszaadják az adott korszak hangulatát, rávilágítanak nemzetközi politikai viszonyokra és megismertetik a nézőt a titkosszolgálati tevékenység számos, olykor jelentősen idealizált elemével. A szerző azzal nyugtatja magát, hogyha új információt nem is feltétlen sikerül átadni a sok esetben közismert titkos izraeli műveletekről, legalább egy esti kellemes filmélményt biztosít az olvasónak.

Végül fontos kiemelni a számos forrás közül Gordon Thomas 1999-ben megjelent *Gideon's Spies. The Secret History of the Mossad* című művét.⁸ Az izraeli titkosszolgálatok közül feladatköre alapján a Moszad illetékes Izrael területén kívül, éppen ezért az esettanulmányok többsége is a Moszadhoz fog kötődni. Ugyanakkor a következő fejezetekben látni fogjuk, hogy Izraelben semmi sem olyan egyszerű és egyértelmű, így számos esetben az egyéb szolgálatok érintettsége és részvétele is megjelenik. Ennek ellenére Thomas munkája az egyik alapl műnek tekinthető, amelyet az esettanulmányok bemutatásánál szinte minden esetben első számú forrásként alkalmazunk majd.

Izraeli biztonsági körkép és az izraeli nemzetbiztonsági rendszer

Izraeli biztonsági körkép

Izrael Állam biztonságáról, valamint az egyes időszakok biztonsági kihívásairól megjelent művek száma balról közelíti a végtelenhez. Jelen tanulmánynak nem célja, hogy részletesen ismertesse az izraeli biztonsági környezet változását az esettanulmányok által felölelt közel nyolcvan évben. Ugyanakkor röviden összefoglalva kijelenthető, hogy Izrael a folyamatos fenyegetettség állapotában létezik, és nemzetbiztonsági rendszere is erre van kalibrálva. A kihívások, kockázatok és fenyegetések rendszere komplex, gyakran változó és egymással sok esetben összefüggő elemekből áll, amelyet a háttérben álló történelmi ellentétek, valamint globális, regionális és helyi politikai tényezők bonyolult rendszere további rétegekkel tesz még összetettebbé.⁹

A Közel-Kelet eseményei a 20. század kezdete óta nagy figyelmet kapnak világszerte. A zsidó állam létrejöttét és fejlődését, valamint regionális középhatalommá válását és konfliktusait a térségben szintén kiemelt figyelem övezte.

Izrael egy viszonylag fiatal állam, amelynek biztonsági környezete számos dimenzióban terhelte. Az államalapítást követően első lépésben az új állam katonai biztonságát kellett megteremteni, ugyanakkor már nagyon korán megjelentek olyan biztonsági dimenziók,

⁸ THOMAS 2000.

⁹ MELMAN 2022.

mint a politikai vagy a gazdasági biztonság.¹⁰ Emellett vannak olyan motivációk és adottságok, amelyek más országok esetében nem, vagy nem ilyen szinten állnak rendelkezésre és a zsidó állam titkosszolgálatai számára feladatokat jelentenek, vagy akár lehetőségeket is biztosítanak. Ilyen például a nemzeti öntudat kérdése, az izraeli katonai és polgári ipar önellátásra való törekvése, a high-tech technológiák megjelenése vagy a nagyszámú, külföldön élő zsidó közösség.¹¹

Összegezve, az Izraeli biztonsági helyzet az állam 1948-as megalapítása óta sosem volt egyszerűen leírható, és ez napjainkban különösen így van. Mind az Izraeli Védelmi Erőknek, mind az izraeli gazdaságnak és társadalomnak ezekre a komplex biztonsági rendszerekre kell választ adnia, és a megfelelő válasz kialakításában, a nemzetbiztonság megteremtésében kiemelt szerepe van az izraeli nemzetbiztonsági szolgálatoknak is.

Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer

Izrael Állam nemzetbiztonsági szervezetrendszerét és annak fejlődését részletesen nem fogjuk bemutatni; a rövid történeti áttekintő után a három kiemelt szervezet (Shin-Bet,¹² Moszad,¹³ Aman¹⁴) feladatköreit ismertetjük.

Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer egy komplex, számos pilléren álló és a történelmi tapasztalatokra erőteljesen építő szervezetrendszer, amelynek a nemzetbiztonsági szolgálatok jelentik az egyik gerincét. A történeti előzmények, ha nagyon alaposak akarunk lenni, egészen az Öszövetségig visszavezethetők,¹⁵ de a modern izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer kiépülése és kezdeti működése jóval Izrael Állam hivatalos megalakulása előtt elkezdődött.¹⁶ A jelenlegi struktúra az évtizedek során folyamatosan alakult ki és vált egyre letisztultabbá az egyes szervezetek portfóliója.

Az 1950-es években a Ben-Gurion-féle nemzetbiztonsági reform három pillérré tagolja az izraeli nemzetbiztonsági struktúrát:

„Az Aman megbízatása az volt, hogy gyűjtse az arab államok hadseregéről szóló hírszerzési információkat és védje az izraeli nemzeti érdekeket. A Shin Bet feladata volt a belföldi hírszerzés és kémelhárítás, míg a Moszad volt a külföldi hírszerzésért felelős központi hatóság, beleértve a más államokkal való titkos kapcsolattartást és a különleges műveleteket.”¹⁷

A fő szervezetek mellett a 20. század során létrejönnek, átalakulnak és megszűnnek úgynevezett „kiegészítő” szervezetek, mint például a Nativ nevű szervezet, amely a keleti blokkban élő zsidósággal való kapcsolattartásért volt felelős, és ösztönözte az alija mozgalmat, azaz az Izrael Állam területére történő bevándorlást.¹⁸ Érdemes

¹⁰ Vö. BUZAN – WÆVER – DE WILDE 1998.

¹¹ RÉMAI 2020.

¹² Sherut ha-Bitahon ha-Klali – Shabak – Általános Biztonsági Szolgálat.

¹³ HaMossad leModi'in v'leTafkidim Meyuhadim – Hírszerzés és Különleges Műveletek Intézete.

¹⁴ Agaf ha-Modi'in – Hírszerzési Szekció.

¹⁵ RÉMAI 2023.

¹⁶ ADELMAN 2008.

¹⁷ BARUCIJA 2020.

¹⁸ BARUCIJA 2020.

megemlíteni az 1957-ben létrehozott Lekem¹⁹ nevű szervezetet, amelynek fő feladata külföldi tudományos és technikai hírszerzési információk gyűjtése volt nyílt és titkos forrásokból.²⁰ Valamint az Izraeli Külügyminisztérium Politikai Kutatási Központja, illetve az Izraeli Rendőrség hírszerzési részlege is számos ponton kapcsolódik az izraeli nemzetbiztonsági rendszerhez.

Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer első számú vonalának három kiemelt szervezete a mai napig működik. Bár az elmúlt közel 75 évben számos változás, irányváltás, szervezeti és feladatkörbeli módosulás történt ezekben a szervezetekben, az alapvető funkciók a mai napig léteznek és meghatározók. De melyek ezek a fő feladatok az egyes szervezetek esetében?

A Moszadot 1949-ben alapították, hivatalosan 1950. április 1-jén kezdte meg működését. Fő feladataként jelenik meg a külföldi titkos tevékenység, azaz a hírszerzés, titkos műveletek végrehajtása, fenyegetések semlegesítése, valamint befolyás és nyomásgyakorlás az izraeli érdekek és törvények mentén. A szervezet kiemelt HUMINT-, SIGINT-, CYBINT-tevékenységet folytat. Felelős a CBRN és más fejlett katonai fenyegetések elleni fellépésért, valamint az izraeli és zsidó célpontok elleni terrorfenyegetések elhárításáért külföldön, illetve különleges műveleteket hajt végre külföldön. Emellett bár nem szerepel a hivatalos feladatkörök között, de a Moszad különleges kapcsolatokat alakít ki más országok hírszerző szervezeteivel.²¹ Ez a tevékenység végigkíséri a Moszad történetét, és számos művelet kapcsán kiemelt jelentőségű a nemzetközi együttműködés. A Moszad vezetőjének máig meghatározó szerepe van az izraeli külpolitikai kapcsolatokban; aktuális példa David Barnea-nak, a Moszad jelenlegi igazgatójának részvétele a gázai tűzszünetről szóló, aktuálisan zajló tárgyalásokon.²²

A Shin Bet, más néven Shabak 1948-ban alakult meg. Fő feladatai az állam belső biztonságának megőrzése volt, beleértve a terrorizmus és kémkedés elleni küzdelmet.²³ A Shin Bet meglehetősen széles működési palettával rendelkezik, de feladatkörének fókuszában a terrorhálózatok elleni harc, a terrorgyanús elemek kihallgatása, a terrorelhárítási hírszerzés, a Gázai övezetben és Ciszjordániában végrehajtott terrorellenes akciók állnak. Emellett megjelenik a kémelhárítás, a vezető köztisztviselők védelme, a kritikus infrastruktúra-védelem, a kormányzati épületek védelme, a nagykövetségek védelme és az izraeli légi járművek védelme.²⁴

Mintegy zárójelben fontos megemlíteni, hogy az izraeli nemzetbiztonsági rendszer működése szempontjából komoly kihívást jelent, hogy az egyes szolgálatok működési területei és feladatköréi között számos ponton átfedés mutatkozik. Ezeknek a kritikus pontoknak a tisztázására jött létre a *Magna Carta* elnevezésű dokumentum az 1990-es évek közepén, amelyben a három kiemelt szolgálat vezetői folytattak kísérletet arra, hogy a vitás kérdésekkel kapcsolatban megállapodásra jussanak.²⁵ A fennmaradt vitás kérdések tisztázására a szolgálatok vezetői a 2000-es évek elején elfogadták

¹⁹ ha-Lishka le-Kishrei Mada – Tudományos Kapcsolatok Intézete.

²⁰ BARUCLJA 2020.

²¹ Mossad website – History, lásd: www.mossad.gov.il/history

²² BASSIST 2024.

²³ Jewish Virtual Library: *The Israeli Security Agency (ISA)/Shin Bet/Shabak*.

²⁴ Shin Bet website – History, lásd: www.shabak.gov.il/

²⁵ RÉMAI 2019.

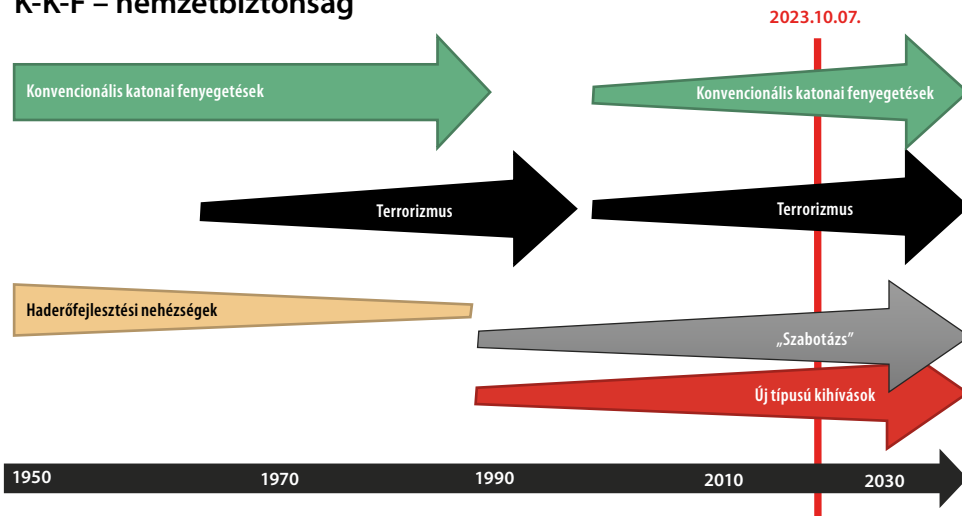
a *Magna Carta* 2. dokumentumot, amely részletesen meghatározza, hogy mely feladatokért mely szervezet a felelős, és elismeri a katonai hírszerzés (Aman) elsődleges szerepét a hírszerzési információk gyűjtése és elemzése területén.²⁶

Az Aman, az Izraeli Védelmi Erők (IDF) katonai hírszerzése 1950-ben vált ki az izraeli vezérkarból mint önálló osztály. Az Aman fő feladata a hírszerzési információk értékelése a politika és a katonai tervezés részére, a hírszerzési információk terjesztése az IDF vezetése és a kormányzati szervek felé. Az Aman felelős Izrael éves biztonsági országjelentésének elkészítéséért, amelyhez az információkat a többi szervezettől megkapja. A feladatai között megjelenik az (1) információgyűjtés; (2) térképek rajzolása, a térképek terjesztése; (3) szabványos működési eljárások, azaz SOP-k készítése; (4) a hírszerzési technológiák és módszerek fejlesztése; (5) terrorfelderítés; (6) a katonai attasék koordinálása; (7) a katonai cenzúra működtetése.²⁷

A K-K-F változásai az izraeli nemzetbiztonsági rendszer szemszögéből

Az 1. ábra foglalja össze az izraeli nemzetbiztonsági rendszer szempontjából releváns kihívásokat, kockázatokat és fenyegetéseket 1950-től egészen a 2020-as évtized végéig prognosztizálva.

K-K-F – nemzetbiztonság

1. ábra: A kihívások, kockázatok és fenyegetések alakulása az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer fókuszából

Forrás: a szerző szerkesztése

²⁶ KAHANA 2006.

²⁷ Jewish Virtual Library: *Israel Intelligence & Security: Directors of Military Intelligence (Aman)*.

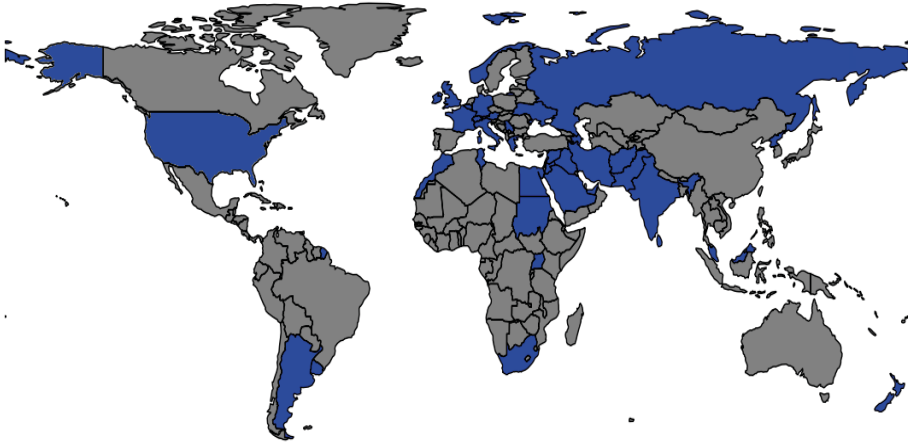
Kezdetben a szomszédos arab országok jelentette katonai fenyegetés volt a leginkább meghatározó, valamint a külföldön élő zsidó közösségek védelme. Az 1979-es egyiptomi–izraeli békemegállapodás jelentős mértékben javította Izrael stratégiai helyzetét a régióban, ugyanakkor a palesztin népcsoport számára egyértelművé tette, hogy a korábban tapasztalt mértékben nem számíthat a környező arab országok segítségére az önálló palesztin állam kialakítása kérdésében. Ez a felismerés megágyazott a palesztin terroriszervezetek felemelkedésének. Az 1990-es évek első felében az izraeli politikai elit egy része – a békepárti szárny – jelentős eredményeket várt az oslói békefolyamattól, ugyanakkor a szkeptikusok a megállapodásban a Palesztin Felszabadító Szervezet (PFSZ) megerősödésének veszélyét látták.²⁸ A megállapodás ellenére a terrortámadások száma nem csökkent Izraelben, és a béke reményének szétfoslásával a modern kori terrorizmus új erőre kapott, és a második intifádában csúcspontot ért el 2000-ben. A 2006-os második libanoni háborút követően a hagyományos, konvencionális jellegű katonai fenyegetések háttérbe szorultak, ugyanakkor az Izraeli Védelmi Erőknek a haderő új típusú alkalmazására, a terrorizmus és a tömegmegmozdulások elleni fellépésre kellett felkészülni. Az elmúlt évtizedben Izrael számára kiemelt kihívást jelentett az iráni nukleáris program előrehaladása, amelyet számos módon próbált megakadályozni, de legalább lassítani. Emellett az új típusú kihívások között meg kell említenünk a kibertérben végrehajtott műveleteket, a dezinformációs műveleteket, az ipari és gazdasági létesítmények elleni támadásokat, valamint az izraeli társadalom egyre élesebben megnyilvánuló fragmentáltságát mind a politikai, mind a gazdasági, mind a társadalmi dimenziók mentén.

Ebben a bonyolult biztonsági helyzetben következett be a Hamász által vezetett támadás 2023. október 7-én, amely alapvető cezúrát jelent a biztonsági helyzet szempontjából. Jelen tanulmánynak nem célja, hogy részletesen elemezze a 2023. október 7-i eseményeket vagy az ahhoz vezető hírszerzési hibákat, koncepcionális problémákat, bár a tanulmány utolsó vizsgált esettanulmánya kapcsán kitérünk erre is. A támadás óta eltelt hónapokban Izrael (1) konvencionális katonai műveleteket hajt végre nemcsak Gázában a Hamász, de (2) Libanonban is a Hezbollah állásai ellen, míg (3) Ciszjordániában pattanásig feszült a helyzet, és (4) a Hamász vezetői ellen intézett célzott likvidálások (5) háborús állapot közeli helyzetet generáltak Irán és Izrael között. Jelen pillanatban még nem látjuk a konfliktus kifutását, ugyanakkor azt egyértelműen prognosztizálhatjuk, hogy a 2023. október 7-e utáni eseményeknek nemcsak rövidtávon lesznek meghatározók a régió biztonsági helyzetére, hanem évtizedes távlatokban is, és ennek alapvető hatása lesz az izraeli nemzetbiztonsági szervek működésére és jövőjére.

Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer „működési területe”

Biztosan nem lehet megállapítani, hogy a világ országai közül melyekben került sor izraeli nemzetbiztonsági műveletekre, azonban jelentős azoknak az országoknak a listája, amelyekben „igazoltnak” vagy nagy valószínűség szerint volt izraeli titkosszolgálati tevékenység. Az alábbi térkép azt a 42 országot jelöli kék színnel, amelyek Izraelt gyanúsították meg egy-egy művelet végrehajtásával és ehhez fel tudtak mutatni valamilyen közvetett vagy

²⁸ NETANJAHU 1995.

2. ábra: Az izraeli nemzetbiztonsági szolgálatok „igazolható” működési területe

Forrás: a szerző szerkesztése

Megjegyzés: Az adatokat a Wikipedia (<https://en.wikipedia.org/wiki/Mossad>) által jegyzett „Állítólagos művelet” szócikk forrásainak részletes elemzése alapján válogattuk, majd a GeoPandas és Matplotlib segítségével a Colab felületén ábráztuk.

közvetlen bizonyítékot, vagy ahol az izraeli szolgálatok maguk ismerték el ilyen jellegű tevékenységüket.

Összességében elmondható, hogy az izraeli titkosszolgálati tevékenység széles földrajzi területet fed le, különös tekintettel a Közel-Keletre és Európára, de Ázsiában, Afrikában és Amerikában is találunk eseteket. A műveleti területek egyértelmű összhangot mutatnak Izraeli biztonsági érdekeivel. A titkosszolgálati műveletek jelenléte a különböző kontinenseken azt mutatja, hogy az izraeli szervezetek globális hatókörrel rendelkeznek.

Esettanulmányok

A következőkben időrendi sorrendben haladunk végig az izraeli nemzetbiztonsági szolgálatok néhány kiemelt műveletén, röviden bemutatva az eseményeket és értékelve azokat.

Operation Susannah

Az első eset, amellyel foglalkozunk, az izraeli katonai hírszerzés egyik legnagyobb kudarca, izraeli belpolitikai válsághoz, Pinhas Lavon védelmi miniszter lemondásához vezetett, és évtizedekig csak „szerencsétlen ügyként” emlegették Izraelben.

1954-ben az izraeli katonai hírszerzés egy egyiptomi zsidókból álló csoportot toborzott, hogy bombamerényleteket hajtsanak végre egyiptomi, amerikai és brit tulajdonú civil célpontok, például mozik, könyvtárak és amerikai oktatási központok ellen. A támadások célja az volt, hogy instabilitást teremtsenek Egyiptomban, és aláássák a Nyugat bizalmát

az egyiptomi rezsimben, ezzel elérjék, hogy a brit csapatok ne hagyják el a Szezei-csatorna térségét. A bombák néhány órával a zárás után robbantak volna, hogy elkerüljék a civil áldozatokat. Egy idő előtt működésbe lépő robbanószerkezet azonban megölt négy ügynököt, majd ezt követően az egyiptomi hatóságok számos személyt letartóztattak. Két gyanúsított öngyilkosságot követett el a börtönben, kettőt kivégeztek az egyiptomi hatóságok, kettőt felmentettek, hatan pedig hosszú börtönbüntetést kaptak.²⁹

A „szerencsétlen ügy” politikai következményei súlyosak voltak Izrael számára, mivel jelentős diplomáciai feszültséget okozott az Egyesült Királysággal és az Egyesült Államokkal. Az izraeli belpolitikában is komoly zűrzavart okozott, és a politikai befolyásolás céljából, idegen zászló alatt elkövetett merényletek kudarca jelentősen megtépázta az éppen csak létrejött katonai hírszerzés renoméját.

Popkulturális kitekintő: Az ügy kényes volta miatt, és mivel az izraeli kormány csak a 2000-es években ismerte el hivatalosan részvételét az akcióban és osztott meg információkat az ügyről, a témában viszonylag kevés könyv vagy film született.

Operation Finale – Adolf Eichmann elfogása

Adolf Eichmann, az egyik legkeresettebb náci háborús bűnös, a holokauszt logisztikai főszervezője volt, aki a második világháborút követően Dél-Amerikába menekült, és egészen 1960-ban bekövetkezett elfogásáig Buenos Airesben bujkált. Eichmann elfogása és Izraelbe szállítása a Moszad egyik legtöbbit emlegetett akciója.

A Moszad számára kiemelt feladat volt az 1950-es években a náci háborús bűnösök felkutatása, azonban ez korántsem volt könnyű feladat. Eichmann esetében is több egymástól független forrás információja alapján indult el egy komolyabb azonosítási folyamat, és a hosszú és alapos felderítőmunka végén megkezdődhetett a tényleges akció megszervezése.³⁰

A fizikai távolság, amely Argentína és Izrael között húzódik, már önmagában nehezítette az akció kivitelezését. Emellett Argentína nem működött együtt a háborús bűnösök felkutatásában és kiadatásában, így az akció kudarca és a Moszad csapatának elfogása komoly diplomáciai feszültséggel járt volna. A sikeres akció is komoly diplomáciai tiltakozást vont maga után Argentína részéről.

Ugyanakkor a legnagyobb kihívás az volt, hogy egy olyan menekülési útvonalat találjanak, amely elkerüli az argentin hatóságok figyelmét. A Moszad által kitalált diplomáciai fedés egy izraeli diplomáciai delegáció látogatására épített időkeretek közé szorította a műveletet is. Az akció végrehajtásához szükség volt logisztikai háttérre egy idegen országban: autókra, védett házakra, ahol a végrehajtó csapat viszonylagos biztonságban meghúzhatta magát az elfogott Eichmannal.³¹

A célszemély azonosításába, a legenda kialakításába és az akció előkészítésébe fektetett minden energia ellenére a művelet számos pontján kétséges volt a siker. Egy banális jelenetet emelve ki: az elfogás pillanatában az autó hátsó üléséről kiszálló – rutinos

²⁹ Jewish Virtual Library: *The Lavon Affair*.

³⁰ *The Eichmann Trial „With Me Here Are Six Million Accusers”* [é. n.].

³¹ MALKIN–STEIN 1990.

és a személyek elfogásában jártas – Moszad ügynök elbotlott kibomlott cipőfűzőjében, így Eichmann majdnem kicsúszott a csapat kezéből.³²

Összességében Adolf Eichmann elfogása és bíróság elé állítása a Moszad egyik legnagyobb sikerének számít. A komplex hírszerzési, felderítési és fedett elfogási műveletet egy alig egy évtizedes szervezet hajtotta végre a világ másik felén. A politikai és erkölcsi dimenziókon túl fontos kiemelni, hogy a művelet precedenst teremtett, hogy Izrael mindenáron igazságot szolgáltat a holokauszt áldozataiért. Az izraeli nemzetbiztonsági szervezetek szempontjából is mérföldkő volt, hiszen jelezték: „helyet kérnek a nagyok asztalánál”, és számolni kell velük.

Popkulturális kitekintő: Adolf Eichmann elfogása és pere számos film és könyv témája lett, kezdve az 1979-ben készült *The House on Garibaldi Street* című televíziós filmtől a 2018-as *Operation Finale* című produkcióig. Az *Eichmann in My Hands* című könyvben, az akcióban részt vevő egyik ügynök, Peter Malkin írta le emlékeit. A „klasszikus” filmek és könyvek mellett érdemes kiemelni a 2022-ben készült *June Zero* című izraeli filmet, amely Eichmann kivégzésének körülményeire fókuszál, és ennek az időszaknak a mentén enged bepillantást a kor hangulatába és viszonyaiba.

Eli Cohen – Kamel Amin Thaabet

Eli Cohen izraeli kém volt, aki az 1960-as években mélyen beépült a szíriai politikai és katonai elitbe. Álneve alatt mint Kamel Amin Thaabet, sikerült magas pozícióba jutnia a szíriai kormányban, és értékes információkat szerzett Izrael számára.

Eliyahu (Eli) Cohen 1924. december 26-án született egy szíriai zsidó családban Alexandriában, Egyiptomban. Már fiatal korában is aktív volt a cionista mozgalomban, és szoros kapcsolatot tartott fenn a helyi zsidó közösséggel. 1956-ban, az egyiptomi rezsim zsidókkal szembeni növekvő ellenségeskedése miatt, Cohen Izraelbe emigrált. Jelentkezett a Moszadhoz, de először elutasították, ezt követően egy biztosítótársaságnál dolgozott. Amikor a Moszad vezetése egy szíriai kémkedési művelethez keresett ügynököt, felmerült Cohen neve. Az izraeli hírszerzés felismerte Cohen kivételes nyelvtudását, arab kultúrában való jártasságát, és azt a képességét, hogy könnyen be tud illeszkedni különböző társadalmi rétegekbe. Így 1960-ban beszervezték, és megkezdődött a kiképzése. Cohen 1961-ben kezdte meg küldetését. A Moszad egy gazdag szíriai üzletember, Kamal Amin Thaabet személyazonosságát hozta létre számára. Cohen először Argentínába utazott, ahol a szíriai emigráns közösségen belül kezdte építeni a hírnevét és kapcsolatait. Széles baráti kört alakított ki, és sikeresen beépült a szíriai diplomaták és katonai vezetők társaságába.

1962-ben Cohen Szíriába költözött, ahol tovább folytatta fedett tevékenységét. Hamarosan szoros kapcsolatot épített ki a szíriai katonai vezetőkkel és politikai elit tagjaival. Olyan szinten sikerült beférkőznie a bizalmukba, hogy rendszeresen részt vett magas rangú kormányzati találkozókön.³³

Cohen titkos rádióadásokon keresztül rendszeresen továbbította a megszerzett információkat Izraelnek. Az általa küldött jelentések kulcsfontosságúak voltak a szíriai

³² THOMAS 2000.

³³ Jewish Virtual Library: *Eli Cohen*.

katonai bázisok, erődítmények és stratégiai tervek feltérképezésében. Az egyik legismertebb akciója az volt, amikor látogatást tett a Golán-fennsíkon található szíriai katonai létesítményeknél, és javasolta, hogy a katonai bázisok környékét ültessék be fákkal, hogy a katonák árnyékot kapjanak. Izrael később ezeket a fákat használta orientációs pontként a hatnapos háború során.

1965 elején a szíriai hírszerzés, feltehetően szovjet segítséggel, felfedezte a rádióadásait. Eli Cohent letartóztatták, és hónapokig tartó kihallgatás és kínzás után 1965. május 18-án nyilvánosan felakasztották Damaszkusz központjában. Eli Cohen beépülési művelete rendkívül sikeres volt, az elfogása és kivégzése azonban rávilágított a hosszú távú mélyfédésű hírszerzési műveletek pszichológiai veszélyeire és arra, hogy milyen kockázatokkal jár, ha valakit túl sokáig hagynak ellenséges környezetben dolgozni.³⁴

Információi közvetlen hatással voltak az izraeli katonai tervezésre és műveletekre, és jelentős mértékben hozzájárultak az Izraeli Védelmi Erők sikeréhez az 1967-es hatnapos háborúban, mivel évekig észrevétlenül működött Szíria legfelsőbb köreiből. Cohen tevékenysége kivívta a nemzetközi hírszerző közösség elismerését, Izraelben a mai napig példaképként és hősként tekintenek rá.

Popkulturális kitekintő: Hasonlóan Adolf Eichmann elfogásához Eli Cohen történetét is számos könyv³⁵ és film örökítette meg. Ugyan napjainkban a Netflix által készített 2019-es *The Spy* című sorozatot tekintjük ezzel kapcsolatos alapműnek, jó szívvel ajánljuk az 1987-es *The Impossible Spy* című televíziós filmet, ami kevésbé modern, ám dramaturgiailag kiváló módon mutatja be az eseményeket.

Operation Diamond

Hogyan importáljunk MiG-21-es vadászrepülőgépet Irakból Izraelbe a hidegháború idején? Az Operation Diamond művelet az előbbi kérdésre kereste a választ. Pontosabban arra a katonai dimenzióban megjelenő fenyegetésre, hogy az arab országok katonai beszerzései, különösen a MiG típusú vadászrepülőgépek megvásárlása által jelentős légi fölényre tettek szert Izraellel szemben. A katonai kihívás mellett megjelent egy olyan dimenzió is, hogy a MiG-21-es korának kiemelt technikai megoldásait ötvöző harceszköz volt, amely az Egyesült Államok haderejét és titkosszolgálatait is nagyon érdekelte, éppen ezért Izrael számára nemcsak katonai biztonságának szavatolása érdekében, hanem az Egyesült Államoknak mint Izrael egyik legfontosabb külföldi szövetségésének szemében is jelentős presztízzsel járt volna egy ilyen gép megszerzése.

Az egyik első próbálkozás során a Moszad ügynökei Egyiptomban próbáltak pilótát találni, aki 1 millió dollárért elrepítene egy MiG-21-et Izraelbe. Azonban az egyiptomi pilóta, Adib Hanna, értesítette a hatóságokat, majd az ügynököket letartóztatták, és hármat közülük 1962 decemberében kivégeztek.³⁶

További hasonló sikertelen kísérletek után „a MiG önmagától repült be a Moszad ablakán”. 1964-ben egy iraki zsidó, Yusuf Európában élő rokonain keresztül kapcsolatba

³⁴ THOMAS 2000.

³⁵ BEN-HANAN 1969.

³⁶ Jewish Virtual Library: *Stealing a Soviet MiG "Operation Diamond"*.

lépett az izraeliekkel és találkozót szerveztetett Teheránban. A kijelölt Moszad ügynök nem kis kockázatot vállalt, hiszen nem tudhatta, hogy nem az iraki szolgálatok csapdájába sétál-e be éppen. Yusuf, a hatvanas éveiben járó, alvilági kapcsolatokkal rendelkező férfi, rokonságba került Munir Redfa iraki pilótával, akit keresztény származása miatt nem léptettek elő. Yusuf úgy vélte, hogy Redfa készen állt arra, hogy elhagyja Irakot egy új élet reményében és dezertálása eszközéül egy MiG-21-et fog választani a Moszad nem kis örömeire. A Moszad nem sokkal korábban kinevezett új, ám nem túl népszerű igazgatója, Meir Amit számára az akció kiemelt prioritású volt, hiszen nemcsak a MiG megszerzése, hanem az általa irányított szervezet presztízse és saját vezetői legitimitása is tét volt.³⁷

A Moszaddal folytatott többszörös titkos egyeztetések során megegyeztek, hogy a férfiak megkapják az egymillió dolláros jutalmat és az izraeli állampolgárságot. Ugyanakkor az akció előkészítése során kiderült: elvárják, hogy tágabb családjukat is kimenekítsék, így az izraeli szolgálatoknak közel 60 ember kicsempészésével kellett megküzdeniük. Az akció sikeres lebonyolításához a Moszad együttműködést alakított ki az iraki kurd gerillákkal. További problémát jelentett, hogy az iraki légierő nem tankolta tele a gépeket, ezzel is akadályozva a pilóták dezertálását. Redfa engedélyt kapott egy „hosszú” gyakorlórepülésre, így 900 kilométerre elegendő üzemanyagot tankolhatott, ez azonban még mindig kevés volt, hogy elérje Izraelt. Amerikai közreműködéssel a dezertáló gép egy törökországi amerikai támaszponton tudott üzemanyagot vételezni. Az akciót a nagyszámú családtag ellenére sikerült titokban tartani, és 1966. augusztus 16-án Redfa repülőgépe leszállt Izraelben.³⁸

A MiG megszerzése nemcsak a Moszad számára jelentett sikert és elismerést, de az Izraeli Védelmi Erők számára jelentős hasznot hozott. Az izraeli légierő pilótái a gép erősségeit és gyengeségeit elemezték, és az izraeli pilóták kiképzésére használták. 1968 januárjában Izrael kölcsönadta a MiG-21-est az Egyesült Államoknak, amely része volt annak az alkunak, hogy az USA biztosította Izrael számára az F-4 Phantom II. repülőgépek beszerzését, amit korábban vonakodtak eladni.³⁹

Redfa történetének számos verziója kering, tipikus példjaként annak, amikor a részletekben hiányos titkosszolgálati műveletek új és új színezetet és elemeket kapnak. Az ismert és ellenőrizhető információk alapján az Operation Diamond sikeres és merész titkosszolgálati művelet volt, amely hírszerzést, befolyásolást és disszidálást kombinált technológiai innováció megszerzése érdekében. Ezzel párhuzamosan jelenik meg a nemzetközi együttműködés kérdése, amelynek keretében az izraeliek bekapcsolták a műveletbe a kurdokat és az amerikaiakat. Az akció jelentős technológiai előnyhöz juttatta Izraelt, és hozzájárult a közel-keleti katonai egyensúly megőrzéséhez.

Popkulturális kitekintő: Az Operation Diamond nem vált olyan széles körben ismertté, mint néhány más híres izraeli művelet, ugyanakkor a történetét több könyv és dokumentumfilm is feldolgozta. Igazán szórakoztató, bár a valóságtól jelentős mértékben elrugaszkodott, még a *honey trap* eszközt is felvonultató formában a *Steal the Sky* című hollywoodi mozifilm dolgozta fel.

³⁷ THOMAS 2000.

³⁸ BLACK-MORRIS 1991.

³⁹ WEISS 2007.

Operation Plumbat és más sugárzó történetek

Ben-Gurion és köre számára kiemelt célkitűzés volt, hogy biztosítsák a létrejövő zsidó államnak a megfelelő katonai eszközöket, fejlesszék az ipart és a gazdaságot, törekedjenek az önellátásra. Nem véletlen, hogy a Lekem nevű szervezet profilja a tudományos és ipari információk „gyűjtése” és elemzése volt.⁴⁰ Bár Izrael hivatalosan sosem erősítette meg, hogy rendelkezne nukleáris támadófegyverekkel, a Dimonában felépített atomerőmű és a körülötte kialakult legendák és információmorzsák élénken foglalkoztatták a közvéleményt az elmúlt évtizedekben.⁴¹

Ehhez kapcsolódik számos titkosszolgálati történet és legenda, amelyek talán a legnehezebben ellenőrizhetők. Az egyik ilyen az Operation Plumbat, feltételezhetően egy titkos izraeli művelet 1968-ban, amely során Izrael megszerzett 200 tonna uránércet Európából. A műveletet úgy hajtották végre, hogy a szállítmányt egy német hajóról, a Scheersberg A-ról lopták el, miközben az egy török kikötő felé tartott. Az akció végrehajtásához szükség volt a nemzetközi kereskedelmi rendszerek ismeretére, valamint a Moszad és más izraeli szervek közötti kiváló koordinációra.⁴²

Gordon Thomas egy másik történetet mesél el, a Numec-ügyet, amely során az 1957 és 1978 közötti időszakban több mint 300 kilogramm, magas fokon dúsított urán tűnt el egy Pennsylvania állambeli Numec nukleáris üzemből. Az amerikai kormány különböző ügynökségei, beleértve az Atomerőmű Bizottságot (AEC), az FBI-t és a CIA-t, hosszú évekig vizsgálták az eltűnt anyag sorsát, de soha nem találták meg teljes mértékben. A Numec üzemet vezető Dr. Salman Mordechai Shapiro szerepét is vizsgálták, mivel szoros kapcsolatot tartott fenn izraeli tisztviselőkkel, akik valószínűleg a zsidó állam tudományos hírszerzési szervezetéhez tartoztak. Az FBI többször is vizsgálatot indított ellene, Shapirót soha nem vádolták meg hivatalosan. Bár ma már több információ áll rendelkezésre az ügygel kapcsolatban, sok részlet továbbra is homályban maradt.⁴³

Mindkét eseménysor besorolható az ipari kémkedés kategóriába és emellett megjelennek a titkosszolgálati eszköztár egyéb elemei is a történetben.

Popkulturális kitekintő: Nem könnyű filmet forgatni egy majdnem 25 évig tartó uráncsempészési ügyről, amiről alig van információ, így sajnos mind az Operation Plumbat, mind a Numec-ügy kapcsán még várat magára a moziélmény.

Operation Wrath of God/Operation Bayonet

Az Operation Wrath of God (Isten haragja hadművelet), más néven Operation Bayonet, egy izraeli titkosszolgálati művelet volt, amelyet a Moszad indított a müncheni olimpiai merénylet után 1972-ben. A merénylet során a Fekete Szeptember nevű palesztin terrorista csoport tizenegy izraeli sportolót rabolt el és gyilkolt meg. Az izraeli kormány válaszul

⁴⁰ BARUCIJA 2020.

⁴¹ COHEN 1998.

⁴² DAVENPORT–EDDY–GILLMAN 1978.

⁴³ MATTSON–COHEN–BURR 2016.

elrendelte a merénylet felelőseinek és a hozzájuk kapcsolódó terroristák felkutatását és likvidálását világszerte.⁴⁴

Az akció hosszú ideig tartott, és számos palesztin terroristát sikerült likvidálni. Az akció során a Moszad ügynökei sok országban tevékenykedtek. Azonban voltak hibák: néhány esetben ártatlan civilek is célponttá váltak, ami nemzetközi kritikákat váltott ki. Ezek közül a legismertebb fiaskó 1973. július 21-én történt a norvégiai Lillehammerben. A Moszad ügynökei tévesen azonosították Ahmed Bouchiki marokkói pincért mint Ali Hassan Salameh-et, a Fekete Szeptember palesztin szervezet egyik vezetőjét. Az ügynökök megölték Bouchikit, de a merényletet követően több ügynököt letartóztattak a norvég hatóságok. Az incidens jelentős diplomáciai botrányt okozott, és komoly csapást mért a Moszad hírnevére.⁴⁵

Az Operation Wrath of God hosszú távú, megtorló jellegű titkosszolgálati művelet volt, amely célzott likvidálásokat hajtott végre. A művelet célja kettős volt: egyrészt, hogy elrettentse a terroristákat, másrészt, hogy megtorolja az izraeli sportolók elleni támadást.

A bosszúhadjárat bemutatta, hogy az izraeli titkosszolgálat képes hosszú távon és nemzetközi szinten is operatíván fellépni. Azonban azt is megmutatta, hogy a célzott likvidálásokat esetenként hibákat és nem kívánt következményeket is magukkal hozhatnak, főleg nem megfelelő előkészítés és felderítés esetén.

A Moszad intenzív tevékenysége a nemzetközi szinten a Fekete Szeptember terrorszervezet tagjai ellen folytatott hajsza során számos alkalommal vezetett diplomáciai feszültséghez, és nagyon komoly diskurzust/vitát indított el a megtorló jellegű titkosszolgálati műveletek etikai vonatkozásai kapcsán és Izrael más országokban végzett titkosszolgálati tevékenységei vonatkozásában. Ugyanakkor egyértelmű, hogy az izraeli nemzetbiztonsági szervezetek számára az akciósorozat sikere megerősítette a célzott merényletek hatékonyságába vetett hitet, amelyre egy későbbi fejezetben még részletesen kitérünk.

Popkulturális kitekintő: Az egyik legismertebb művelet, amelynek részleteit érdemes áttekinteni *Vengeance: The True Story of an Israeli Counter-Terrorist Team* (1984), George Jonas könyve, amely az események részletes leírását nyújtja, de az örök klasszikus a témában Steven Spielberg 2005-ben készült *Munich* című filmje.

Operation Entebbe/Operation Thunderbolt

Az Operation Entebbe, más néven Operation Thunderbolt, Izrael leghíresebb túsmentő akciója, amelyet 1976. július 4-én hajtottak végre az ugandai Entebbe repülőtéren. A művelet célja az Air France 139-es járata utasainak megmentése volt, amelyet palesztin és német terroristák eltérítettek és Entebbébe kényszerítettek. A túsok kiszabadítása érdekében az izraeli különleges erők, a Sayeret Matkal, egy merész és kockázatos akciót hajtottak végre, amely során 102 túszt szabadítottak ki. Az akció rendkívül sikeres volt, és a túsok

⁴⁴ PERLIGER 2009.

⁴⁵ THOMAS 2000.

többségét sikerült biztonságban hazahozni, a műveletben egyedül Yonatan Netanjahu, bevetést vezető tiszt, Benjamin Netenjahu bátyja vesztette életét.⁴⁶

Az Operation Entebbe egy klasszikus túsmentő művelet volt, amely kombinálta a hírszerzést, a taktikai tervezést és a katonai végrehajtást. Az akció rávilágított arra is, hogy a nemzetközi együttműködés (jelen esetben a Dél-afrikai Köztársasággal) és a helyi viszonyok ismerete, amelyet a Moszad aktív afrikai jelenléte tett lehetővé, elengedhetetlen a sikerhez. Bár a művelet alapvetően katonai jellegű volt, az előzetes felderítésben és felkészülésben, a nemzetközi kapcsolattartásban és az izraeli szervek közötti koordinációban a Moszadnak kiemelt, vezető szerepe volt.⁴⁷

Az Operation Entebbe megerősítette Izrael nemzetközi hírnevét, és jelentős hatással volt a nemzetközi terrorizmus elleni harcra, inspirációként szolgált más országok számára is a túsmentő műveletek tervezésében és végrehajtásában.

Popkulturális kitekintő: Az Operation Entebbe széles körben ismertté vált és számos film, könyv és dokumentumfilm dolgozta fel. A legismertebb talán a 2018-as *Entebbe* című játékfilm, azonban az igazi, autentikus klasszikus az 1977-es, izraeli *Operation Tunderbolt*.

Operation Brothers, azaz az Operation Moses és Operation Solomon

Az Operation Brothers több titkos izraeli művelet gyűjtőneve volt, amelyek célja az etiópai zsidók kimenekítése és Izraelbe telepítése volt az 1980-as és 1990-es években. Az Operation Moses (1984–1985) célja az volt, hogy az etiópai zsidókat titokban Szudánon keresztül Izraelbe repítsék. A művelet során mintegy 8 000 etiópai zsidót sikerült Izraelbe hozni.⁴⁸ Az Operation Solomon művelet 1991 májusában zajlott, amikor az etiópai polgárháború miatt az etiópai zsidók helyzete rendkívül veszélyessé vált. Egyetlen hétvége alatt több mint 14 000 etiópai zsidót repítettek Izraelbe légihídon keresztül.⁴⁹

Az Operation Brothers humanitárius és migrációs művelet volt, amelynek célja egy veszélyeztetett közösség kimentése és biztonságos helyre telepítése. A műveletek során kiterjedt hírszerzési és logisztikai támogatásra volt szükség. Mindkét művelet sikeres volt, de számos kihívással kellett szembenézniük, beleértve a titoktartás fenntartását, a logisztikai problémákat és a helyi hatóságokkal való együttműködést és azok korrumpálását.

Az etiópai zsidók Izraelbe telepítése a mai napig megosztó kérdés, mivel a közösség integrációja és felzárkóztatása nem járt teljes sikerrel, azonban a titkosszolgálati műveletek sikeréhez és professzionális megvalósításához nem férhet kétség.

Popkulturális kitekintő: Az Operation Brothers műveletekről egyrészt érdemes megnézni a *The Red Sea Diving Resort* című amerikai produkciót 2019-ből, ha valaki könnyedebb műfajra vágynak. Azonban drámai, nem annyira a titkosszolgálati vonalra, hanem az emberi oldalra fókuszáló mű a 2005-ben készült *Élj és boldogulj!* című francia film.

⁴⁶ Jewish Virtual Library: *The Entebbe Rescue Operation*.

⁴⁷ THOMAS 2000.

⁴⁸ PARFITT 1985.

⁴⁹ Jewish Virtual Library: *Operation Solomon*.

Operation Sphinx/Operation pre-Opera és Operation Opera

Az Operation Sphinx, más néven pre-Opera művelet, az izraeli titkosszolgálat előkészítő akciói közé tartozott, amelyek célja az volt, hogy késleltessék vagy megghiúsítsák Irak nukleáris fegyverprogramját. Ennek keretében izraeli ügynökök szabotálták az iraki nukleáris erőművekbe szánt alkatrészek gyártását Franciaországban, de sor került iraki tudósok likvidálására is. Alapvetően az Operation Sphinx műveletsor magába foglalt szabotázst, a célzott likvidálásokat és a hírszerzési információk gyűjtését.

Az Operation Sphinx hírszerzési információk tették lehetővé az Operation Opera végrehajtását, amelynek során 1981. június 7-én Izrael légitámadást mért az iraki Osirak nukleáris reaktorra. A cél az volt, hogy megsemmisítsék a reaktort, mielőtt azt üzemanyaggal feltöltenék, és nukleáris fegyverek gyártására alkalmas lenne. Az akció során az izraeli légierő nyolc F-16-os vadászgéppel és nyolc F-15-ös kísérővel hajtotta végre a támadást.

Ugyan az Operation Opera egy preventív katonai légitámadás volt, az előkészítésben a hírszerzési információknak kulcsszerepe volt.⁵⁰

Az izraeli nemzetbiztonsági eszköztár részévé vált a hasonló műveletek végrehajtása. Ennek egyik ékes példája az Operation Orchard, más néven Operation Outside the Box légitámadás, amelyet 2007. szeptember 6-án hajtottak végre a szíriai al-Kibar nukleáris reaktor ellen. A támadás célja az volt, hogy megsemmisítse a feltételezett plutóniumtermelő létesítményt, amelyet Észak-Korea támogatásával építettek. Az Operation Orchard jelentős mértékben hozzájárult Izrael nemzetbiztonságának megerősítéséhez azáltal, hogy megszüntette Szíria nukleáris fenyegetését. A forgatókönyv szinte egy az egyben megegyezett a huszonhat évvel korábbival.⁵¹

Popkulturális kitekintő: Annak ellenére, hogy a bemutatott titkosszolgálati műveleteknek számos jól megfilmesíthető és látványos eleme van, eddig még nem volt játékfilmes feldolgozásuk, bár a szerző itt szeretné felhívni a figyelmet, hogy a *Top Gun: Maverick* (2022) című film nagyon hasonló történetet mesél el. Ugyanakkor a *Raid on the Reactor* című dokumentumfilm alaposan és hitelesen mutatja be az Operation Opera eseményeit. Míg az Operation Orchard előkészületeit és végrehajtását a *The Shadow Strike: Israel's Secret Attack on a Syrian Nuclear Facility* című dokumentumfilm mutatja be.

A 300-as busz

Az esettanulmányok nagyrészt az izraeli titkosszolgálati sikerekről szólnak eddig, de a szolgálatok történetét számos hiba és tévedés árnyékolja be. Az egyik ilyen az úgynevezett „300-as busz incidens”, ami 1984. április 12-én történt, amikor palesztin terroristák eltérítették az izraeli 300-as buszt Tel Aviv és Askelon között. A buszon 41 utas tartózkodott. A terroristák a Gázai övezetbe akartak eljutni a 41 tússzal, de az izraeli biztonsági erők gyorsan reagáltak, és a buszt végül közel egy napos patthelyzet után felszabadították. A művelet során két túszt megsérült, és az összes terroristát semlegesítették.

⁵⁰ THOMAS 2000.

⁵¹ COEX 2018.

Az incidens végül sikeres túsmentéssel zárult, de később komoly vitákat és botrányt váltott ki. A helyszínen készített fotók és beszámolók szerint két terroristát élve fogtak el, de később mindkettő holtan került elő, ami rávilágított az izraeli biztonsági erők – jelen esetben a Shabak – által alkalmazott kihallgatási módszerekre és felvetette az emberi jogi normák betartásának kérdését. Az eset után számos vezető mondott le, és a Shabak szervezetét vizsgálat alá vonták. A kihallgatásokon alkalmazott módszerek kritikája és az ehhez kapcsolódó etikai viták évtizedeken keresztül meghatározták a Shabak megítélését mind az izraeli társadalomban, mind külföldön.⁵²

Popkulturális kitekintő: Mind a túsdrámával, mind annak következményeivel⁵³ számos dokumentumfilm foglalkozott, míg végül 2018-ban el nem készült a *Rescue Bus 300* című izraeli thriller az eseményekről.

A Jonathan Pollard-fiasco

Jonathan Pollard az amerikai haditengerészet hírszerző elemzője volt, aki az 1980-as években titkos információkat szivárogtatott ki Izrael számára. Pollard az izraeli Lekem hírszerző ügynökségnek dolgozott, és több ezer titkos dokumentumot adott át, amelyek érzékeny katonai információkat tartalmaztak. 1985-ben letartóztatták, és végül életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték az Egyesült Államokban. 2020-ban szabadult feltételelesen, és Izraelbe költözött.

Pollard esete komoly feszültséget okozott az Egyesült Államok és Izrael között. Pollard tevékenysége klasszikus kémkedés volt, amely során egy szövetséges ország állampolgára titkos információkat adott át egy másik szövetséges országnak. Thomas szerint Izrael nem megfelelő körültekintéssel járt el az információk felhasználása során, és átadva azt más országoknak komolyan veszélyeztette az amerikai nemzetbiztonsági érdekeket.⁵⁴

Pollard bukása egyben a Lekem működésének végét is jelentette: a Lekem feladatkörei az Izraeli Védelmi Minisztérium Biztonsági Hatóságához (MALMAB) kerültek, amelynek feladatköre a korábbi belső ellenőrzési és kiemelt infrastruktúra-védelmi feladatok mellett kiegészült technikai és tudományos hírszerzési feladatokkal is.

Popkulturális kitekintő: Pollard tevékenységéről számos könyv született, amelyek közül Wolf Blitzer részletesen bemutatja a történetét,⁵⁵ míg Bernard R. Henderson könyve Pollard szemszögéből mutatja be az eseményeket.⁵⁶ Egészen 2022-ig kellett várni, míg megérkezett az első filmes feldolgozás, a *Pollard* című izraeli minisorozat formájában.

A Mordechai Vanunu-fiasco

Mordechai Vanunu izraeli nukleáris technikus volt, aki az 1980-as években felfedte Izrael állítólagos nukleáris fegyverprogramját. Vanunu, aki a Dimona nukleáris létesítményben

⁵² Jewish Virtual Library: *The Bus 300 Affair*.

⁵³ *The Gatekeepers*.

⁵⁴ THOMAS 2000.

⁵⁵ BLITZER 1989.

⁵⁶ HENDERSON 1988.

dolgozott, titkos információkat és fényképeket szivárogtatott ki a sajtónak és a brit *The Sunday Times* végül, 1986-ban publikálta azokat.⁵⁷ Vanunut a Moszad egy *honey trappel* Rómába csalta, majd elrabolták és visszavitték Izraelbe, ahol árulás és kémkedés vádjával 18 évnyi börtönbüntetésre ítélték, amelyből 11 évet magánzárkában töltött. 2004-ben szabadult, de továbbra is szigorú korlátozások alatt él, és el van tiltva a közösségi média, valamint az internet használatától.⁵⁸

Vanunu akciója klasszikus értelemben vett kiszivárogtatás és árulás volt, komoly nemzetközi visszhangot keltett, és megerősítette a gyanúkat Izrael nukleáris képességeiről, ezzel komoly kihívás elé állítva Izrael Államot és nem utolsósorban a titkosszolgálatokat. Vanunu elrablása és bíróság elé állítása már csak kismértékű kármentés volt. Az eset rámutatott a nukleáris létesítmények biztonságának fontosságára és a belső információk védelmének szükségességére, ahol komoly változásokat vezettek be Izraelben, és még tovább szigorították a védett létesítményekre és kritikus infrastruktúrákra vonatkozó szabályozásokat.

A Vanunu-ügy kapcsán két személyt és szerepkörüket érdemes kiemelni. Az egyik a Gordon Thomas által említett Robert Maxwell brit sajtómágnás, a Mirror Group újságkiadói birodalom tulajdonosaként volt ismert, de feltételezhetően szoros kapcsolatok fűzték a Moszadhoz és számos műveletben segítette a szervezetet (például pénzügyi tranzakciók, sajtóhírek elfojtása vagy manipulálása). Az ilyen jellegű segítőkre, a sayanimokra erőteljesen épített a Moszad. A *sayanim*-hálózatot Meir Amit, a Moszad korabeli igazgatója kezdte el megszervezni az 1960-as években: olyan önkéntesek hálózatát hozta létre a világ minden tájáról, akik hűségesek Izraelhez, és hajlandóak segíteni az ügynökséget.⁵⁹

A másik szereplő Cheryl Ben-Tov, aki „elcsábította” Vanunut és Rómába csalta. A szexuális csábítás a kezdetek óta a titkosszolgálati eszköztár része. Meir Amit így fogalmazta meg:

„Ez is egy fegyver. A nők rendelkeznek olyan képességekkel, amelyekkel a férfiak nem. Tudnak hallgatni, például. A beszélgetés az ágyban nem esik nehezükre. A modern hírszerzés története tele van olyan nők nevével, akik a hazájukat szolgálták ily módon. Butaság lenne azt állítani, hogy Izrael kivétel volna. Ám a mi asszonyaink önkéntesek. Olyan megfontolt emberek, akik tudják, munkájuk nem kis kockázatot rejt magában. Különleges bátorságot kívánó feladat ez.”⁶⁰

Popkulturális kitekintő: Mordechai Vanunu esete ráirányította figyelmet a női ügynökök szerepére és feladataira. Peter Hounam könyve *The Woman from Mossad* címmel Cheryl Ben-Tov szemszögéből dolgozza fel az eseményeket.⁶¹ Ezt követően számos könyv, dokumentumfilm és értekezés jelent meg a női ügynökök és segítők szerepéről.⁶²

⁵⁷ Jewish Virtual Library: *Mordechai Vanunu*.

⁵⁸ THOMAS 2000.

⁵⁹ ELLMER 2021.

⁶⁰ THOMAS 2000.

⁶¹ HOUNAM 1999.

⁶² PL. OREN 2011.

Kiberműveletek – a Stuxnet

A Stuxnet egy rendkívül fejlett számítógépes vírus volt, amelyet az iráni nukleáris program megbénítására fejlesztettek ki. A féreg célja az volt, hogy megfertőzze az ipari vezérlőrendszereket, különösen azokat, amelyeket az urándúsító centrifugák irányítására használtak. A Stuxnetet a meg nem erősített feltételezések szerint az Egyesült Államok és Izrael közösen fejlesztette ki a 2000-es évek közepén. A támadás jelentős károkat okozott Irán nukleáris programjában, és évekkel hátráltatta azt. A mai napig nem egyértelmű, milyen módszerrel sikerült bejuttatni a vírust a natanzi nukleáris létesítménybe, ugyanakkor a támadás innovatív megközelítése és a kibertér ilyen jellegű használata új dimenziót nyitott a titkosszolgálati műveletekben. Az akció bizonyította, hogy Izrael képes innovatív és nem hagyományos módszerekkel megvédeni magát a regionális fenyegetésekkel szemben, ugyanakkor kinyitotta Pandora-szelencéjét és a kiberteret kiemelt műveleti területté változtatta.⁶³

Popkulturális kitekintő: Számos könyv és dokumentumfilm vizsgálta a témát az elmúlt években, amelyek közül Alex Gibney dokumentumfilmjét, a *Zero Day*st mindenképpen érdemes kiemelni. A titkosszolgálati kiberműveletek fontosságához nem fér kétség, éppen ezért nem meglepő, hogy a szórakoztatóiparban is megjelentek azok a művek, amelyek ezzel a témával foglalkoznak. A *Tehran* című izraeli sorozat egy Teheránba küldött izraeli női ügynök tevékenységére fókuszál, aki kiberműveletekre specializálódott.

Céltott gyilkosság

Az esettanulmányok utolsó alfejezete nem egy esettel, hanem egy eszközzel, a céltott gyilkossággal foglalkozik, amelyek nem állnak távol az izraeli titkosszolgálatoktól.⁶⁴

A Moszad egyik legnagyobb fiaszkója egy félresikerült céltott likvidáláshoz kötődik. 1997. szeptember 25-én a Moszad ügynökei megpróbálták megölni Khaled Mashaalt, a Hamász politikai vezetőjét, Ammánban, Jordániában. A támadás során mérgező anyagot fecskendeztek Mashaal fülébe, miközben elhaladtak mellette az utcán. Azonban az ügynökök dekonspirálódtak és elfogták őket a jordániai hatóságok. A diplomáciai krízis eredményeképpen Izrael kénytelen volt biztosítani az ellenszert Mashaal számára, akit így sikerült megmenteni.

Az akció súlyos diplomáciai következményekkel járt Izrael számára, erőteljesen megromlott a Jordániával éppen javuló viszony, illetve mivel az ügynökök kanadai állampolgárnak adták ki magukat, így Kanada is tiltakozott az izraeli eljárás ellen. Emellett az elfogott ügynökért cserébe el kellett engednie Izraelnek azt a Jaszin sejket, aki a Hamász egyik alapítója volt, és spirituális vezetőjeként fontos szerepet játszott a szervezet ideológiai és politikai irányvonalának meghatározásában.⁶⁵

⁶³ STARK 2011.

⁶⁴ BODA-RÉMAI 2022.

⁶⁵ THOMAS 2000.

Az akció számos tanulsággal szolgált az izraeli hírszerzés számára. Az egyik legfontosabb tanulság az volt, hogy a diplomáciai és politikai következményeket alaposabban kell mérlegelni, mielőtt egy ilyen típusú akcióra sor kerül. Az eset rávilágított arra is, hogy a titkosszolgálati műveletek során a pontos tervezés és végrehajtás kritikus fontosságú, és a legkisebb hiba is súlyos következményekkel járhat.

A Khaled Mashaal elleni merénylet kudarca azonban nem vette el az izraeli titkosszolgálatok kedvét hasonló akciók tervezésétől és kivitelezésétől. A dróntechnológia fejlődésével alapvetően változott meg a célzott likvidálások kivitelezése.⁶⁶ A drónok lehetőséget biztosítanak arra, hogy nagy távolságból, nagy biztonságból, operatív ügynökök veszélyeztetése nélkül hajtsák végre a célzott likvidálásokat. Ugyanakkor a civil áldozatok számának csökkentése kiemelt etikai kérdéssé vált az elmúlt években. Ehhez pedig szükség van a minél pontosabb, valid és valós idejű hírszerzési információkra, így az információszerezés szerepe minden korábbinál jobban felértékelődött.

A drónok azonban nem érnek el mindenhová, így néha a „hagyományos” módszerekhez kell nyúlni. Nem volt ez másképp Mahmoud Al-Mabhouh esetében sem, aki 2010. január 19-én halt meg egy dubaji szállodában, ahol, a nyomozók szerint izraeli ügynökök, meggyilkolták. Mahmoud Al-Mabhouh magas rangú vezetője volt a Hamász katonai szárnyának, az al-Kasszám Brigádoknak. Az ő nevéhez fűződött az iráni fegyverek beszerzése a Hamász számára, amelyeket később Izrael elleni támadásokra használtak fel.

A dubaji rendőrség szerint a gyilkosságot egy összetett művelet során hajtották végre, amelyben az izraeli ügynökök hamisított útlevellel utaztak be az országba, és ölték meg Al-Mabhouhot. Az akció során elektromos sokkolót és mérget használtak. A gyilkosság nagy nemzetközi visszhangot keltett, és diplomáciai vitákhoz vezetett, különösen az érintett európai országokkal (például az Egyesült Királyság, Írország, Franciaország, Németország), amelyek állampolgárainak személyazonosságát hamis útlevellekhez használták fel.⁶⁷

Izraelben azonban más volt a merénylet és a nyilvánosságra került információk fogadtatása. Az izraeli társadalom bizalma erősödött a Moszadban. A következő purimi ünnepkor többen teniszezőnek öltöztek, hiszen ilyen ruhában örökítette meg a dubaji szálloda biztonsági kamerája az elkövetőket. A *Kidon* című 2013-as francia–izraeli kémvígjáték is könnyedebb formában próbálja feldolgozni az eseményeket.

2023. október 7-e után az Izraeli Védelmi Erők és az izraeli titkosszolgálatok számos célzott gyilkosságot követtek el a Hamász és a Hezbollah felső és középvezetői ellen szerte a régióban. Bár a gyilkosságok hírszerzési és taktikai szempontból sikeresek voltak, stratégiai szempontból hibásak lehetnek. A Hezbollah és a Hamász vezetőinek megölése eszkalációt eredményezett, ami a régióban fokozódó feszültségekhez vezetett, és gyakorlatilag kizárta a tűzszünet lehetőségét. Több elemző is úgy véli, hogy a régióban növekvő bizonytalanságot és további eszkalációt eredményeznek.⁶⁸

⁶⁶ Parliamentary Assembly of The Council of Europe 2015.

⁶⁷ BBC 2010.

⁶⁸ STRUM 2024.

Összegzés

A tanulmány célja az volt, hogy az izraeli titkosszolgálatok válogatott műveletei alapján betekintést nyújtson a szervezetek működésébe, feladatköreibe, fejlődésébe és az általuk alkalmazott módszerek fejlődésébe. Bár a tanulmány alapvetően a Moszad által végrehajtott – külföldi – akciókra fókuszált, több esetben is kitekintettünk más szervezetek által végrehajtott vagy akár közös műveletekre.

Összességében megállapítható, hogy az izraeli titkosszolgálatok tevékenysége globális szintre terjed ki, különös tekintettel a Közel-Keletre és Európára. Az esettanulmányok alapján egyértelműen megállapítható, hogy az izraeli titkosszolgálatok minden időszakban az izraeli nemzetbiztonsági szükséglet és a kihívások, kockázatok és fenyegetések mátrixa alapján jelölik ki a prioritásokat és hajtják végre feladatukat.

A tanulmány rávilágít arra, hogy az izraeli titkosszolgálatok sokrétű módszereket alkalmaznak, és nem riadnak vissza az újításoktól vagy a módszerek kombinálásától. Láthattunk klasszikus hírszerzési műveleteket, ipari kémkedést, emberrablást, célzott likvidálásokat, szabotázszt, tűszmentést, tömeges evakuálást és mentőakciókat, támogató műveleteket, valamint a legújabb technológiák, mint például a kiberműveletek alkalmazását.

Az izraeli titkosszolgálati műveletek alapvető motivációja a nemzetbiztonság biztosítása, az ellenséges fenyegetések semlegesítése és az ország regionális hegemoniájának fenntartása volt. Ennek egyik legfontosabb eszköze a jól informáltság, azaz a motiváció az információszerzés. Emellett fontos motivációként jelenik meg a potenciális ellenfelek elrettentése, a bosszú, a megelőző csapások és a térség politikájának alakítása, valamint Izrael és a szolgálatok nemzetközi hírnevének erősítése is.

Bár számos izraeli művelet sikeres volt, de nem minden akció zárult pozitív eredménnyel. Egyes esetekben a műveletek komoly diplomáciai botrányokhoz és nemzetközi bonyodalmakhoz vezettek. A következményekre az egyéni szinttől egészen a globális hullámverésig láthattunk példákat. Sok esetben ezek a fiaskók apró hibákból, az előkészítés hiányosságaiból vagy egyszerűen szerencsétlen véletlenekből fakadtak.

Az áttekintés mellett igyekeztünk rávilágítani arra, hogy a titkosszolgálati műveletek gyakran túlmutattak a közvetlen taktikai sikereken. Például a célzott gyilkosságok és más hasonló műveletek gyakran eszkalációhoz vezettek a régióban, ami tovább növelte a térség instabilitását.

Zárásképpen fontos visszautalni arra, hogy a tanulmány témája egy igen kódos és az információk megbízhatósága tekintetében nehezen ellenőrizhető terület, így a tévedés esélye nagyobb, mint általában. De ahogy mondják: „nem zörög a haraszt...”. Bízunk benne, hogy ha a tanulmány az izraeli titkosszolgálatok műveleteiről nem is nyújtott új információkat, de a „popkulturális kitekintések” ajánlái legalább néhány kellemes mozi- és könyvvelményt biztosítanak az olvasónak.

Felhasznált irodalom

- ADELMAN, Jonathan R. (2008): *The Rise of Israel: A History of a Revolutionary State*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9780203928295>
- BAR-JOSEPH, Uri (2017): *Izrael mentőangyala – Nasszer egyiptomi elnök vejének, a Mossad kémjének igaz története*. Budapest: Akadémiai.
- BARUCIJA, Admir (2020): The Historical Evolution of Israeli Intelligence. *American Intelligence Journal*, 37(1), 178–182. Online: www.jstor.org/stable/27087696
- BASSIST, Rina (2024): CIA, Mossad Chiefs Head to Rome to Discuss Gaza Cease-Fire. *Al-Monitor*, 2024. július 26. Online: www.al-monitor.com/originals/2024/07/cia-mossad-chiefs-head-rome-discuss-gaza-cess-fire
- BBC (2010): *Dubai Names Suspects Wanted for Killing of Hamas Man*. Online: https://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/8516901.stm
- BEN-HANAN, Eli (1969): *Our Man in Damascus: Elie Cohn*. [H. n.]: Steimatzyk.
- BITTON, Raphael (2016): In Law We Trust: The Israeli Case of Overseeing Intelligence. In GOLDMAN, Zachary K. et al. (szerk.): *Global Intelligence Oversight: Governing Security in the Twenty-First Century*. Oxford: Oxford University Press, 141–174. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190458072.003.0007>
- BLACK, Ian – MORRIS, Benny (1991): *Israel's Secret Wars: A History of Israel's Intelligence Services*. New York: Grove. Online: https://books.google.hu/books?id=FkyMsyscbemEC&pg=PA206&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- BLITZER, Wolf (1989): *Territory of Lies: The Exclusive Story of Jonathan Jay Pollard: The American Who Spied on His Country for Israel and How He Was Betrayed*. New York: Harper and Row. Online: https://archive.org/details/territoryoffiese0000blit_g3r0/mode/2up
- BODA Mihály – RÉMAI Dániel (2022): A háború áldozatai: a diszkriminációs szabály jelene az arab–izraeli konfliktusokban. *Hadtudomány*, 32(2), 86–97. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.2.86>
- BUZAN, Barry – WÆVER, Ole – DE WILDE, Jaap (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers. Online: <https://doi.org/10.1515/9781685853808>
- COEX, Thomas (2018): Inside Israel's Secret Raid on Syria's Nuclear Reactor. *Politico Magazine*, 2018. március 20. Online: www.politico.com/magazine/story/2018/03/20/inside-israels-secret-raid-on-syrias-nuclear-reactor-217663/
- COHEN, Avner (1998): *Israel and the Bomb*. New York: Columbia University Press.
- DAVENPORT, Elaine – EDDY, Paul – GILLMAN, Peter (1978): *The Plumbat Affair*. Philadelphia: Lippincott. Online: https://inis.iaea.org/search/search.aspx?orig_q=RN:10424060
- ELLMER, Michael (2021): *The Sayanim: Mossad's International Volunteers*. Online: <https://greydynamics.com/the-sayanim-mossads-international-volunteers>
- HALEVY, Efraim (2006): *Man in the Shadows: Inside the Middle East Crisis with a Man Who Led the Mossad*. New York: St. Martin's Press.
- HENDERSON, Bernard R. (1988): *Pollard: The Spy's Story*. New York: Alpha Book.
- HOUNAM, Peter (1999): *The Woman from Mossad: The Story of Mordechai Vanunu and the Israeli Nuclear Program*. Berkeley: Frog. Online: <https://archive.org/details/womanfrommossads0000houn>
- KAHANA, Ephraim (2006): *Historical Dictionary of Israeli Intelligence*. Lanham: Scarecrow Press. Online: www.lander.odessa.ua/doc/HistoricalDictionaryOfIsraeliIntelligence.pdf

- MALKIN, Peter – STEIN, Harry (1990): *Eichmann in My Hands*. [H. n.]: Grand Central Publishing.
- MATTSON, Roger J. – COHEN, Avner – BURR, William szerk. (2016): *The NUMECAffair: Did Highly Enriched Uranium from the U.S. Aid Israel's Nuclear Weapons Program?* Online: <https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/nuclear-vault/2016-11-02/numec-affair-did-highly-enriched-uranium-us-aid-israels-nuclear-weapons-program>
- MELMAN, Yossi (2022): 'Israel Is Living On Borrowed Time': Yossi Melman on Security Threats and Social Divisions. *Fathom*, 2022. május. Online: <https://fathomjournal.org/israel-is-living-on-borrowed-time-yossi-melman-on-security-threats-and-social-divisions/>
- NETANJAHU, Benjamin (1995): *Harc a terrorizmus ellen*. [H. n.]: Alexandra.
- OREN, Ram (2011): *Sylvia a Moszad-harcos*. Budapest: Vince.
- OSTROVSKY, Victor – HOY, Claire (1990): *By Way of Deception: The Making and Unmaking of a Mossad Officer*. [H. n.]: St. Martin's Press.
- OSTROVSKY, Victor (1994): *The Other Side of Deception: A Rogue Agent Exposes the Mossad's Secret Agenda*. [H. n.]: HarperCollins.
- PARFITT, Tudor (1985): *Operation Moses: The Untold Story of the Secret Exodus of the Falasha Jews from Ethiopia*. New York: Stein and Day. Online: <https://archive.org/details/operationmosesun0parf/mode/2up>
- Parliamentary Assembly of The Council of Europe (2015): *Resolution 2051 (2015). Drones and Targeted Killings: The Need to Uphold Human Rights and International Law*. Online: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21746>
- PERLIGER, Arie (2009): *Israel's War on Terrorism: A Historical and Political Perspective*. Online: www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/isdf/text/perliger.pdf
- RÉMAI Dániel (2019): Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fejlődésének története. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7(4), 3–19. Online: <https://doi.org/10.32561/nsz.2019.4.1>
- RÉMAI Dániel (2020): Biztonsági kihívások hálójában, avagy az Izraeli Védelmi Erők esete az aszimmetrikus hadviseléssel. *Honvédségi Szemle – Hungarian Defence Review*, 148(6), 16–31. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.2>
- RÉMAI Dániel (2023): Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fejlődése. *Szakmai Szemle*, 21(4), 184–209. Online: www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2023_4_szam.pdf
- STARK, Holger (2011): Stuxnet Virus Opens New Era of Cyber War. *Spiegel International*, 2011. augusztus 8. Online: www.spiegel.de/international/world/mossad-s-miracle-weapon-stuxnet-virus-opens-new-era-of-cyber-war-a-778912.html
- STRUM, Jonathan, D. (2024): Israel's Assassinations: Tactical Successes, Strategic Blunders. *The Hill*, 2024. május 8. Online: <https://thehill.com/opinion/international/4810927-israels-assassinations-tactical-successes-strategic-blunders/>
- TÁLAS Péter [é. n.]: Közzolgálati Online Lexikon – *Biztonság*. Online: <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/biztonsag-2/>
- The Eichmann Trial „With Me Here Are Six Million Accusers”* [é. n.]. Online: www.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/eichmann/operation-eichmann.asp
- THOMAS, Gordon (2000): *Moszad. A titkosszolgálat története*. Budapest: J LX.
- WEISS, Reuven (2007): The Blue Bird Legend. *Ynetnews*, 2007. május 29. Online: ynetnews.com/articles/0,7340,L-3405913,00.html

Popkulturális kitekintő hivatkozásai

Entebbe. Online: www.imdb.com/title/tt5466186/?ref_=fn_al_tt_1
June Zero. Online: www.imdb.com/title/tt18834372/
Kidon. Online: www.imdb.com/title/tt2991008/
Live and Become. Online: www.imdb.com/title/tt0388505/
Operation Finale. Online: www.imdb.com/title/tt5208252/
Operation Tunderbolt. Online: www.youtube.com/watch?v=95X2HxOoUEY
Pollard. Online: www.imdb.com/title/tt18594980/
Raid on the Reactor. Online: www.imdb.com/title/tt0780594/
Rescue Bus 300. Online: www.imdb.com/title/tt8466044/
Steal the Sky. Online: www.imdb.com/title/tt0096169/
Tehran. Online: www.imdb.com/title/tt10577736/
The Gatekeepers. Online: www.imdb.com/title/tt2309788/
The House on Garibaldi Street. Online: www.imdb.com/title/tt0079313/
The Impossible Spy. Online: www.youtube.com/watch?v=T4zh17YEfxQ
The Red Sea Diving Resort. Online: www.imdb.com/title/tt4995776/
The Shadow Strike: Israel's Secret Attack on a Syrian Nuclear Facility. Online: www.youtube.com/watch?v=K4Sxjn668ow
The Spy. Online: www.imdb.com/title/tt5952634/
Zero Days. Online: www.imdb.com/title/tt5446858/